

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

სოფიო ქიტესაშვილი

ალექსანდრე კალანდაძე - მწერალი
მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე

ფილოლოგიის დოქტორის (1005)
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

სპეციალობა: ქართული ლიტერატურა

თელავი
2016

ნაშრომი შესრულებულია იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილილოგიის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
საპატიო პროფესორი: **ლუიზა ხვიჩია**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი: **ნინო კოჭლოშვილი**

რეცენზენტები:

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
საპატიო პროფესორი: **მარიამ ასათიანი**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი: **ნინო გიორგაძე**

დაცვა შედგება 20___ წლის "_____" _____ საათზე იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე: კორპუსი _____ აუდიტორია _____

მისამართი: საქართველო, თელავი, 2200
ქართული უნივერსიტეტის ქუჩა N 1
ტელ: +995 350 27 24 01

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკასა და ვებ-გვერდზე: <http://tesau.edu.ge>

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი: **ნინო კოჭლოშვილი**

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

*****

საკვლევი თემის აქტუალურობა: საკვალიფიკაციო ნაშრომში - „ალექსანდრე კალანდაძე - მწერალი, მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე“ -შევეცადეთ, ერთ მთლიანობაში წარმოგვედგინა ალექსანდრე კალანდაძის ცხოვრება, მისი მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობა, ლიტერატურული აზროვნება. წამოვწიეთ ყველა ის პრინციპი და დებულება, რომლებიც საფუძვლად უდევს მეცნიერის, ლიტერატურისმცოდნის, მწერლის ნაშრომებს.

ასახულია ის უდიდესი წვლილი, რომელიც ალექსანდრე კალანდაძეს მიუძღვის XIX-XX სს-ის ქართული საზოგადოებრივი აზროვნებისა და ლიტერატურათმცოდნეობის განვითარებაში. ალექსანდრე კალანდაძის ნაფიქრალი და ნააზრევი ყურადღებას იქცევს სიახლით, პრობლემის დასმისა და მისი გადაჭრის საოცარი ოსტატობით.

ნაშრომის მიზანი: შევისწავლოთ და გავაანალიზოთ ალექსანდრე კალანდაძის მოღვაწეობა, შევქმნათ მწერლის შემოქმედებითი პორტრეტი, გავარკვიოთ ლიტერატურულ პროცესებში მისი მონაწილეობის მასშტაბი, განვსაზღვროთ შემოქმედების ძირითადი ასპექტები - მისი არაერთგვაროვნება, ძიების ჟინი, მრავალფეროვნებისადმი მიდრეკილება. კვლევის მიზანია, ასევე გამოიკვეთოს ალექსანდრე კალანდაძის ლიტერატურულ-კრიტიკული მემკვიდრეობის მნიშვნელობა ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. გავაანალიზოთ მწერლის რომანების შედარებით ნაკლებად შესწავლილი მხარეები, დავადგინოთ ისტორიულ რომანთა მხატვრული თავისებურებანი, ძირითადი ტენდენციები და მიმართულება. წარმოვაჩინოთ პერსონაჟთა ხატვის პრინციპი.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე: კრიტიკულადაა შესწავლილი ალექსანდრე კალანდაძის მიერ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებები და შეხედულებები, მის საფუძველზე გამოტანილია კონკრეტული დასკვნები. განხილულია ყველა ზოგადი თუ სამეცნიერო ხასიათის პუბლიკაცია, ვმსჯელობთ ცალკეული მათგანის თავისებურებებზე. ნაშრომის მეცნიერული სიახლე განისაზღვრება საკვლევი მასალის აქტუალური პრობლემატიკის წარმოჩენით. განხილულია თხზულებები სხვადასხვა ლიტერატურულ მიმდინარეობასთან მიმართებით. პირველადაა გაანალიზებული კალანდაძის მიერ

ჩამოყალიბებული შეხედულებები ეროვნული ცნობიერების შესახებ და მათი მხატვრული ტრანსფორმაცია მწერლის შემოქმედებაში. ზემო აღნიშნული განსაზღვრავს პრობლემის აქტუალობასაც.

ჩვენ წინაშე იდგა შემდეგი ძირითადი ამოცანები: 1) წარმოგვეჩინა ალექსანდრე კალანდაძის შემოქმედების ყველა ღირსება, შეგვეფასებინა იგი თანამედროვე კრიტერიუმების გათვალისწინებით; 2) მეცნიერულად შეგვესწავლა ალექსანდრე კალანდაძის მსოფლმხედველობა და მხატვრულ-დოკუმენტური პროზა; გამოგვეკვეთა ალექსანდრე კალანდაძის, როგორც მეცნიერის, კრიტიკოსის, მწერლის ადგილი XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიაში; 3) გარკვეულწილად შეგვესო ის ხარვეზები, რომლებიც საკითხის კვლევასთან იყო დაკავშირებული. მონოგრაფიულად შეგვესწავლა მწერლის ლიტერატურულ მხატვრული მემკვიდრეობა; 4) გვეჩვენებინა ალექსანდრე კალანდაძის, როგორც პუბლიცისტისა და მოაზროვნის, საინტერესო სახე.

ნაშრომის კვლევის ობიექტი და მეთოდები: საკვალიფიკაციო ნაშრომში მოცემული მასალა ყველაზე სრულად და საფუძვლიანად განიხილავს ალექსანდრე კალანდაძის ცხოვრებასა და შემოქმედებას, კრიტიკულად აფასებს სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებებსა და შეხედულებებს, რომელთა შედეგად გამოგვაქვს კონკრეტული დასკვნები და დებულებები.

ნაშრომის ძირითად მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს კვლევისა და ანალიზის ლიტერატურულ-ფუნქციონალური, ანალიზურ-სინთეზური და შედარებითი მეთოდი. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით გამოყენებულია ალექსანდრე კალანდაძის ლიტერატურული მემკვიდრეობა, კრიტიკული ნაშრომები და პუბლიკაციები.

ალექსანდრე კალანდაძის ნაშრომებთან ერთად გამოვიყენეთ თვალსაჩინო ქართველი მწერლების, მეცნიერ-ლიტერატურათმცოდნეთა, ფსიქოლოგთა მხატვრულ-ესთეტიკური და თეორიული დებულებები, ლიტერატურათმცოდნეობითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევები.

ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება: კვლევის ცალკეული ასპექტები, დასკვნები თავის ადგილს დაიჭერს ქართული ლიტერატურის ისტორიაში, სკოლებისა თუ უმაღლესი სასწავლებლებისთვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოებსა და კრებულებში. განსაკუთრებით საინტერესო იქნება, თუ სტუდენტებსა და მოსწავლეებს ქართულ ლიტერატურაში განხილული მწერლების შემოქმედებასთან დაკავშირებით ალექსანდრე კალანდაძის მიერ გამოთქმულ ახლებურ შეხედულებებსა და კვლევებს

გავაცნობთ. გარდა ამისა, შესასწავლი თემატიკიდან გამომდინარე, დამატებითი ლიტერატურის ჩამონათვალში შევიტანთ მის ისტორიული თუ დოკუმენტური პროზის ნიმუშებს, რაც უფრო შემეცნებითსა და მრავალფეროვანს გახდის სასწავლო პროცესს.

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა: სადისერტაციო ნაშრომი შედგება კომპიუტერულად ნაბეჭდი 139 გვერდისაგან. შეიცავს შესავალს, 5 თავს, ქვეთავებს და დასკვნას. დისერტაციას ერთვის გამოყენებული ლიტერატურის სია.

ნაშრომის აპრობაცია: გამოქვეყნებული ოთხი სამეცნიერო სტატია შეესაბამება დისერტაციის თემატიკას: 1) ალექსანდრე კალანდაძის „ნეიშნის ფიცის“ ლიტერატურულ - ისტორიული მიმოხილვა; 2) ალექსანდრე კალანდაძის კრიტიკული ნააზრევიდან; 3) ალექსანდრე კალანდაძის რომან „გარდამოხსნის“ იდეური მხარე; 4) ანტიფაშისტური იდეოლოგიის არსი ალექსანდრე კალანდაძის რომანში „პიასტის ნამუხლარზე“.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი: სადისერტაციო ნაშრომის შესავალში არგუმენტირებულია სადისერტაციო თემის აქტუალურობა, განსაზღვრულია ნაშრომის მიზანი და ამოცანა, ნაჩვენებია დისერტაციის მეცნიერული სიახლე და პრაქტიკული ღირებულება.

განხილულია, არსისა და თემატიკის მიხედვით დალაგებულია, ალექსანდრე კალანდაძის ლიტერატურული მემკვიდრეობა. ღრმად შესწავლილია მისი სამეცნიერო კვლევები, კრიტიკული წერილები, პუბლიცისტიკა.

ნაშრომში გამოკვეთილია ალექსანდრე კალანდაძის, როგორც პიროვნების, მწერლისა და მეცნიერის, ინდივიდუალური მიდგომები, საკვლევი საკითხისადმი დამოკიდებულება, სათქმელის გადმოცემის მისეული ფორმები და საშუალებები, ზნეობრივ - მორალური პრინციპები.

თავი I

შტრიხები, ფრაგმენტები, ალექსანდრე კალანდაძის ბიოგრაფიიდან

***

ალექსანდრე კალანდაძეს ბოზოქარი ცხოვრება არგუნა ბედმა და მაინც შემოქმედის ბედნიერი ცხოვრებით იცხოვრა. მან იცხოვრა მოკრძალებულად, ვაჟკაცურად, ჩუმად. თუკი მოწიფულ ასაკში დიდი ცხოვრება სიჭაბუკის ოცნების განხორციელებაა, მაშინ ალექსანდრე

კალანდაძე ის ბედნიერი ადამიანი ყოფილა, რომელმაც განახორციელა ოცნება - მწერალი, ფილოლოგი, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე, ლიტერატურათმცოდნეობის აკადემიის აკადემიკოსი, II მსოფლიო ომის ვეტერანი.

ბევრი დრო დაკარგა - ჯარი, ტყვეობა, გადასახლება... ამგვარ მუხლჩაუხრელობას უნდა ვუმაღლოდეთ ასეთ მდიდარ მემკვიდრეობას, თხზულებათა ოცამდე ტომს. ალექსანდრე კალანდაძე დაიბადა 1916 წლის 1 ივნისს, ჩოხატაურის სოფ. ხიდისთავში. დაწყებითი განათლებაც აქ მიიღო. დაჩქარებით დაამთავრებინეს ბათუმის პედაგოგიური ტექნიკუმი და თხუთმეტი წლისა ხულოს რაიონის სოფ. ზენდიდში გაანაწილეს მასწავლებლად. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტიც წარჩინებით დაამთავრა 1936 წ. პარალელურად სწავლობდა უცხო ენათა უმაღლეს კურსებზე ლიცეუმში გერმანული და ფრანგული ენების განხრით. 1936-1939 წლებში მუშაობდა საგარეჯოს საშუალო სკოლის დირექტორად. სამხედრო სამსახურს იხდიდა დასავლეთის საზღვარზე, ბრესტის ციხესიმაგრეში. ოფიცერს შაშხანა არ გაუგდია ხელიდან. დაჭრილი მტერმა ჩაიგდო ხელთ. აწამებენ ჯერ ბია ლა პადლიასკის საკონცენტრაციო ბანაკში, ლუბლინის ციხეში. შემდეგ სხვა „საშიშ დამნაშავეებთან“ ერთად დასავლეთისკენ აგზავნიან. დაუკავშირდა იატაკქვეშელ პოლონელ ანტიფაშისტებს. ფლობდა რა ევროპულ ენებს, ალექსანდრე კალანდაძემ თავი გერმანელად (ფოლკსდოიჩე) გამოაცხადა და წარმატებით გაიარა ე.წ. „რასობრივი შემოწმება“. პარტიზანული სახელი - „ფაუსტი“. 1944 წელს ალექსანდრე კალანდაძემ საფრანგეთში შეაღწია, მოაწყო ქართველ ტყვეთა აჯანყება. იგი ტულუზის საფრანგეთის ინტერნაციონალური სახალხო პოლკის კომისარია.

მონაწილეობს ქალაქების - კარმოს, ალბის, კასტრის, როდეზის გათავისუფლებაში. 1945 წელს, როგორც დიდად მამაცი ოფიცერი, ალექსანდრე კალანდაძე დაჯილდოებულია უმაღლესი საბრძოლო ორდენით - „ომის ჯვარი ვერცხლის ვარსკვლავით“.

1966 წელს იცავს სადოქტორო დისერტაციას, ლიტერატურის ინსტიტუტში აყალიბებს ჟურნალისტიკის განყოფილებას, ხელმძღვანელობს სიცოცხლის ბოლომდე. იყო მწერალთა კავშირის გამგეობის წევრი, თსუ-ს ლიტერატურათმცოდნეთა და ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოების წევრი. 1982 წელს მიენიჭა საქართველოს მეცნიერებათა დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

თავი II

მწერლის მებრძოლი გზა

***

ვინ მოთვლის, დასაბამიდან დღემდე რამდენმა ომმა გადაიგრიალა დედამიწის ზურგზე. ომების ტრაგიკული ამბებით აღსავსეა კაცობრიობის ისტორია. არსი არსთაგანი ამ გაუთავებელი კაცისკვლისა და რბევისა უცვლელი რჩებოდა მუდამ: ადამიანი ადამიანს სპობდა. სახელმწიფოების, იმპერიების, დიპლომატიებისა თუ დიქტატორების შეურიგებელი წინააღმდეგობანი არმიებს აღძრავდა, იწყებოდა ნგრევა, იღვრებოდა სისხლი...მიწის ნაჭრისათვის ჯარისკაცს უნდა მოეკლა ჯარისკაცი. იქმნებოდა ომის ქრონიკები, დოკუმენტური მოთხრობები, რომანები...

ალექსანდრე კალანდაძე ერთ-ერთი პირველია, რომელმაც ბრესტის დაცვას, პოლონეთის ანტიფაშისტურ ბრძოლებს და საფრანგეთის წინააღმდეგობის მოძრაობას დოკუმენტური ტრილოგია მიუძღვნა - „დღეები ბრესტის სიმაგრეში“ (1958 წ.), „პიასტის ნამუხლარზე“ (1967 წ.), „მაკიზარებთან“ (1969 წ.).

მწერალმა - ალექსანდრე კალანდაძემ თავად გაიარა ცეცხლით აგიზგიზებულ სამშობლოში გადებულ იმ ბეწვის ხიდზე, სადაც სიკვდილიც კი ხშირად ხსნა იყო, სადაც ბევრი ნამუსიანი, ბოლომდე ვალმობილი მებრძოლიც ვერ ასცდა მძიმე, მტანჯველ განცდას, სხვათა ეჭვს და უნდობლობას.

დღეები ბრესტის ციხე-სიმაგრეში

რომანში II მსოფლიო ომის უმნიშვნელოვანესი ბრძოლები აისახა. მის გამოქვეყნებას საზოგადოების დიდი ინტერესი მოჰყვა. ეს ნაწარმოები იმ ხალხის ბრძოლას, თავგანწირვას და გამარჯვებას ასახავდა, რომელთა ნაწილი ჯერ კიდევ იშუშებდა ომის იარებს.

დოკუმენტური სანდოობით გამოირჩევა აქ აღწერილი მოვლენები, რადგან ავტორი თავად იყო ამ ყველაფრის მონაწილე. წიგნში ნაჩვენებია ბრესტის სიმაგრის პერიპეტიები.

რომანის მთვარი პერსონაჟი თავად ავტორის პროტოტიპია. ამიტომაცაა თხრობა სულისშემძვრელი დეტალებით აღსავსე. გადმოცემულია ცხოვრების უმძიმესი გზა, რომელიც რეალური ფიზიკური სირთულეების წინაშე აყენებს ადამიანს და არის სულის წრთვნა.

რომანის ერთ - ერთი მთავარი ღირსებაა ის, რომ აქ ვერ შეხვდებით ვერც გადაჭარბებას, ვერც პათეტიკას, რომელიც დამახასიათებელია ომის შესახებ შექმნილი იმდროინდელი ტექსტებისთვის. პერსონაჟების უმრავლესობა რეალური ადამიანები იყვნენ, რომლებთან ერთადაც გამოიარა „დღეები ბრესტის ციხე - სიმაგრეში“ მწერალმა. ბრესტის ციხე-სიმაგრეს დიდი სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა. ტექსტში აღწერილია ბრესტის სიმაგრეში გამართული უმძიმესი შეტაკებები (დაახლოებით შვიდი შეტევა იქნა მოგერიებული), რომლებსაც ციხე - სიმაგრის დამცველთა თითქმის ნახევარი შეეწირა. ტრილოგიის შემადგენელი ეს რომანი კიდევ უფრო მეტად დოკუმენტური ხასიათისაა, ვიდრე „მაკიზარებ-თან“ ან „პიასტის ნამუხლარზე“. ალექსანდრე კალანდაძე დეტალურად აღწერს საომარ სტრატეგიებს და ვითარებებს. ეს იყო მებრძოლთა სიცოცხლეშივე, მათ მიერ დიდი თავგანწირვის ფასად მოპოვებული გამარჯობის ილუსტრირება.

პიასტის ნამუხლარზე

დოკუმენტური რომანია. აქ მთავარი ისტორიული, ცხოვრებისეული სინამდვილეა. ყველაფერი, როგორც ნამდვილი, ისე გამოგონილი, ისტორიული მოვლენების არსის გახსნას ემსახურება. ასე იქმნებიან ფსიქოლოგიურად დამაჯერებელი პერსონაჟები. დოკუმენტურ მასალებზე დაყრდნობით ავტორმა შეძლო მოვლენების პერსპექტივაში ჩვენება. ნათელი ხდება ფაშიზმის დამარცხების ისტორიული კანონზომიერება, ნაციზმზე გამარჯვების მორალური საფუძველი. რომანის ძირითადი ღირსებაა არა მხოლოდ სამი მეგობრის გამარჯვება, არამედ მათი არაჩვეულებრივი, თითქმის ზეადამიანური თვისებების ტრიუმფი, რასობრივი მომღვრების სიყალბე, მისი უსუსურობისა და მეცნიერული უმწიფობის შედეგი. გადაჭარბებული არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ ეს არის ყბადაღებული რასობრივი თეორიის ცრუმეცნიერული ხასიათის მხილება. ამ მხილებას ძალას ისიც მატებს, რომ იგი კონკრეტულ ფაქტებს ემყარება, ცნობილია, რომ ავტორმა თავად წარმატებით გაიარა ეს რასობრივი „შემოწმება“, ასე რომ, გამორჩეულ ღირებულებას რომანში ასახულ მოვლენებს ის სძენს, რომ იგი ცხოვრებისეული სინამდვილეა და არა მწერლის მხატვრული გამოწვავა. ამასთან, აღნიშნული ამბები, კერძოდ, რასობრივი შემოწმების პროცედურა წიგნში დოკუმენტური სიზუსტითაა გადმოცეული.

აქვე იმასაც დავძენთ, რომ რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, ჰიტლერული იმპერიის იდეურ-პოლიტიკური ცხოვრების ეს საყურადღებო მხარე, ამ კუთხით ზემოხსენებული რომანის გამოსვლამდე ქართულ ლიტერატურაში არ ყოფილა ასახული. თანამედროვე გადასახედიდან, ჩვენი აზრით, „პიასტის ნამუხლარზე“ დღემდე ინარჩუნებს აქტუალობას. მსოფლიო დღესაც დგას დიდი გამოწვევებისა და შესაძლო საფრთხეების წინაშე, ყოველგვარი ომი, უპირველესად, სულიერი კრიზისის მანიშნებელია.

განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ბევრი რამე გადავაფასეთ, მივხვდით, რომ ფაშისტური გერმანიაცა და საბჭოთა იმპერიაც ბოროტების გამოვლინება იყო თავინთი ღია თუ შეფარული იმპერიალიზტური მიზნებით. სწორედ ამას გრძნობს ალექსანდრე კალანდაძის მკითხველი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი, როგორც მეზრდოლი, ავტორი და პროტოტიპი, ერთი შეხედვით, გარკვეულ მხარეს იკავებს, მწერალი ყოველთვის სიკეთის, სიმართლისა და მაღალი ღირებულების მქონე ადამიანის სადარაჯოზე დგას. ვფიქრობთ, სწორედ ესაა ის უპირატესობა, რომლის მეშვეობითაც მტრის ვერაგული თავდასხმისა და არადამიანური მოპყრობის მიუხედავად, ტყვედ ჩაცვენილ ადამიანებს კი არ გადაეწურათ ყოველგვარი იმედი, პირიქით, ისინი სულის სიმტკიცის, გამჭრიახობის, საოცარი გაბედულების წყალობით ამ მძიმე ვითარებიდანაც პოულობენ გამოსავალს.

მაკიზარებთან

ეს რომანი მეორე მსოფლიო ომის დროს საფრანგეთში მოხვედრილი ქართული ბატალიონის თავგადასავალია, რომელმაც ფრანგი კომუნისტების დახმარებით თავი დააღწია ტყვეობას. ქართველი მეომრები ღირსეულად იბრძვიან ფრანგების, პოლონელების, ესპანელების მხარდამხარ გერმანელი ფაშისტებისგან სამხრეთ საფრანგეთის დაბასოფლების, ქალაქების გასათავისუფლებლად. რომანში რეალური ამბებია აღწერილი. თუმცა, ამავე დროს, ე.წ. „დოკუმენტური პროზის“ ფარგლებსაც სცილდება, დამოუკიდებელი ლიტერატურული მნიშვნელობის რომანია. ალექსანდრე კალანდაძე მხოლოდ მოქმედ პირთა თავგადასავლებს როდი გვაცნობს. უპირატესად, ნაირგვარ ადამიანთა ხასიათის თავისებურებას, ინდივიდუალურ სულიერ თვისებებს, ლტოლვას, ჭირ-ვარამსა და განცდებს გვიჩვენებს, მათს შინაგან ბუნებას

გვიმჟღავნებს.

მწერალი ახერხებს კერძო პირებს ემპირიულობის გარსი შემოაცალოს და განზოგადებულ მხატვრულ სახეებად წარმოგვიდგინოს. აქ უმთავრესად ზოგადსიმბოლური სახეებია შექმნილი. რაც შეეხება ენასა და სტილს, ნაწარმოები ხატოვანი ქართულითაა შექმნილი. ავტორი ნანახსა და განცდილს მოგვითხრობს შინაგანი მღელვარებით, ერთგვარი პათოსითაც, ოღონდ გულწრფელად და არასდროს გადადის ყალბ პათეტიკაში.

თავი III

ქართული ისტორიული რომანის ძირითადი მახასიათებლები

***

ცნობილია, რომ ისტორიისა და ლიტერატურის ურთიერთმომართების საკითხმა ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში მიიქცია ფილოსოფოსთა ყურდღება. არისტოტელე თავის „პოეტიკაში“ აღნიშნავდა, რომ პოეტის დანიშნულებაა, განსხვავებით ისტორიკოსისაგან, არა იმის თქმა, თუ რა მოხდა სინამდვილეში, არამედ იმისა, თუ რა შეიძლებოდა მომხდარიყო. მისივე აზრით, ისტორიკოსი და პოეტი იმით როდი განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, რომ ერთი მათგანი ლექსად წერს, მეორე კი – არა; სალექსო ზომითაც რომ გააწყო ჰეროდოტეს თხზულებანი, ისინი მაინც ისტორიულნი იქნებიან. არისტოტელეს აზრით, განსხვავებას მათ შორის შეადგენს მოვლენისადმი მიდგომა: „პოეზიის საგანი – უფრო ზოგადია, ისტორიისა კი – ერთეული“ [არისტოტელე, 1944, 27].

ქართული ისტორიული რომანის განვითარებაზე მსჯელობისას 70-იანი წლები, ახალ საფეხურად მოიაზრება. ისტორიული რომანის თავისებურების განსაზღვრისას ამოსავალი პრინციპი უნდა იყოს ის, რომ იგი ჯერ არის რომანი და შემდეგ ისტორიული. თუ მას გავმიჯნავთ „უბრალოდ რომანისაგან“, მაშინ დომინანტური გახდება უფრო თემატური მაჩვენებელი, ვიდრე – ჟანრობრივი. ისტორიული რომანისათვის ჟანრის დარქმევა ისეთივე პირობითია და ლიტერატურათმცოდნეობის თვალსაზრისით მიუღებელი, როგორც სათავგადასავლო, სამეცნიერო-ფანტასტიკური ან ყოფითი ჟანრის ცალკე გამოყოფა. ისტორიული რომანის მრავალფეროვანი თხრობითი ფორმების

სახეობრივი სპეციფიკა განისაზღვრება არა მათი ჟანრობრივი „მიწერით“, არამედ თემატური „შედგენილობით“, ანუ ცხოვრებისეული მასალის თავისებურებით. იგი ამოღებულია ისტორიული წარსულიდან და საფუძვლად უდევს ნაწარმოებს. ალექსანდრე კალანდაძემ ქვეყნის ცხოვრების მწვავე, საკვანძო მომენტების ასახვის კურსი აირჩია. მისთვის ისტორია თავისთავადი, ობიექტური მოცულობაა, საკუთარი შინაარსი აქვს. მას მწერალი იღებს გარკვეული რაკურსით – რამდენად გამოსადეგია ისტორიისათვის ესა თუ ის პერიოდი, ისტორიული პიროვნება, იმ ზნეობრივი პრობლემის გადასაწყვეტად, რომელიც ჩვენს თანამედროვეობასაც აწუხებს. ინტენსიური შემოქმედებითი მუშაობა და მხატვრულ-ლიტერატურული პროდუქტიულობა გამოავლინა მწერალმა, როდესაც ერთიმეორის მიყოლებით შექმნა სამი დიდტანიანი რომანი სხვადასხვა თემაზე. თანაც ისეთ თემებზე, რომელზეც მოითხოვს საქმის მაქსიმალურად ზუსტ ცოდნას, თითოეული მჭიდროდ არის დაკავშირებული ეპოქის უმნიშვნელოვანეს სასიცოცხლო პრობლემებთან.

„მაკიზარებთან“, „მწვანე შტო“, „ნეიშნის ფიცი“ სხვადასხვა სახის მასალას საჭიროებდა. ამ ნაწარმოებთა შესაქმნელად ფართო ერუდიცია, ცოდნა უნდა ჰქონოდა ავტორს, რომ ეს განსხვავებული დროისა და მიმართების მოვლენები რეალისტურად გააზრებული და მაღალმხატვრული გემოვნებით გადმოეცა.

ნეიშნის ფიცი

ალექსანდრე კალანდაძის „ნეიშნის ფიცმა“ ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში დიდი გამოხმაურება ჰპოვა. მწერალმა რომანში წარმოაჩინა ერთი მხრივ, ეროვნულ-პატრიოტული სულის საოცარი სიმტკიცის გამოვლენა სასტიკი განსაცდელის ჟამს და, მეორე მხრივ, ახალი ძალის ზნეობრივი გმირობის მაგალითი. ამ პლანს ქმნის ისტორიის გაკვეთილებისადმი განსაკუთრებული, გამახვილებული გრძნობა. მწერალი ირჩევს ქვეყნის ცხოვრებიდან იმ პერიოდს, რომელმაც ღრმა კვალი დატოვა ერის ცხოვრებაში.

გამოდიან რა „განათლებული აბსოლუტიზმის“ მეთაურებად, ერეკლე და ანტონი ჭეშმარიტი ცოდნის გადამწყვეტ წყაროს - გონებას სცნობენ, იღწვიან მეცნიერებისა და ევროპული წესრიგის დასამკვიდრებლად. იმ ძნელბედობის ხანაში აზრის განვითარების თვალსაზ-

რისით, ჩვენი ქვეყანა ევროპული იდეოლოგიის ნაწილად მოიაზრებდა საკუთარ თავს, მხატვრული ტექსტი უმეტესწილად ისტორიულ მასალებს ეყრდნობა. ლიტერატურულ ისტორიას ახსოვს ფაქტების სრული შეცვლა-დამახინჯებით შექმნილი ლიტერატურული ტექსტები, რომლებმაც არასასურველი შედეგები მოგვიტანა. „ნეიშნის ფიცის“ ავტორსაც ადანაშაულებდნენ მიკერძოებულობაში. ზემოთქმული ფონის გათვალისწინებითაა შექმნილი მეფის მოძღვრის, ზაქარიას, სახე - სქოლასტიკოსი, დოგმატიკოსი, პატრიარქალიზმის ბურჯი, მეცნიერების მტერი, პოლიტიკაში სეპარატიზმის მედრომე და გაერთიანების სასტიკი მოწინააღმდეგე... მისი სახის შექმნით ალექსანდრე კალანდაძემ მხატვრული დამაჯერებლობით გაშიფრა გაჩაღებული ბრძოლების იდეოლოგიურ-პოლიტიკური შინაარსი, ცხადყო დიპლო-მატიური ორიენტაციის სირთულე, დაგვანახა მისი იდეურ-სულიერი სარჩული.

ობიექტურადაა წარმოდგენილი ანტონ ბაგრატიონის ღვაწლი - თითქოს ალექსანდრე კალანდაძის ხელით ესხმება ხორცი ილიას სიტყვებს, რომ ანტონ კათალიკოსის პიროვნება დიდ მნიშვნელობას შეიძენდა და ღირსეულ ადგილს დაიჭერდა ჩვენს ლიტერატურაში, როგორც წარმომადგენელი იმ დროის საქართველოს განათლებისა. მის ღვაწლს უდიდეს შეფასებას აძლევდნენ ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, ს. მესხი, დ. ჩუბინაშვილი, ა. ხახანაშვილი, მთელი პროგრესული პრესა („ცისკარი“, „საქართველოს მოამბე“, „დროება“, „ივერია“, „თეატრი“, „კვალი“ და სხვ.). უმთავრესი, რასაც ანტონმა ზნეობრივი იდეალის ძიებაში მიაღწია - ერეკლესთან ფიცმტკიცობა, ერის საკეთილდღეოდ მეცნიერების, განათლების, კულტურის სამსახურია. ანტონის თავდადება და ბრძოლა ნათელი მაგალითის მიმცემი იყო მისი თანამედროვეებისთვისაც.

ალექსანდრე კალანდაძე ისტორიულ სინამდვილეს ჭვრეტდა არა მარტო როგორც მწერალი, რომელსაც მიზნად დაუსახავს ფორმა მოუწახოს სათქმელს, ისტორიულ პირთა და ფანტაზიით შექმნილ გმირთა დიალოგებს, ნააზრევს, არამედ როგორც სწავლული მეცნიერი, განიხილავდა, გამოჰქონდა გარდასული დროის ამბავი.

შარავანდედი

ალექსანდრე კალანდაძის ტრილოგიის ერთ - ერთი წიგნი - „შარავანდედი“- სოლომონ დოდაშვილის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას

ასახავს. ეს რომანიც, მხატვრულობის მიუხედავად, დოკუმენტურობით გამოირჩევა. „შარავანდედის“ მთავარი პერსონაჟი სოლომონ დოდაშვილი „გარდამოხსნის“ უმაულო წინამორბედი. ჩამინებული საზოგადოება ილია ჭავჭავაძემ გადაიბარა და მისი „გამოფხიზლების“ მისიაც წარმატებით შეასრულა. სწორედ ეს იყო ერთ-ერთი უმთავრესი, რამაც ეს რომანები ტრილოგიად გააერთიანა. ალ. კალანდაძე ახერხებს თავი გაართვას არც თუ ისე იოლ ამოცანას, - შექმნას ისტორიული მოვლენებით ნასაზრდოები დამაჯერებელი მხატვრული რეალობა. აქ მკითხველის ყურადღებას იქცევს არამხოლოდ მთავარი პერსონაჟი, არამედ ისინიც, ვის გვერდითაც უწევდა ცხოვრება და მოღვაწეობა სოლომონ დოდაშვილს. „შარავანდედში“ იგრძნობა საყოველთაოდ მიღებული მოსაზრება, რომ სოლომონ დოდაშვილის მსოფლმხედველობაზე არსებითი გავლენა დეკაბრისტების იდეოლოგიამ მოახდინა. ტექსტის უმთავრესი ნაწილი ეთმობა 1832 წლის შეთქმულებისთვის მზადებას, მის ჩაშლას, შემდგომ განვითარებულ მოვლენებს. დოდაშვილის გვერდით ვხედავთ ალექსანდრე ჭავჭავაძეს, იონა ხელაშვილს, იასე ფალავანდიშვილს, სენკვეიჩს, იმპერატორს, პუშკინს თუ მაიკო ორბელიანს. პერსონაჟებს შორის გამართული ყოფითი დიალოგებით ალექსანდრე კალანდაძე არაერთ უმნიშვნელოვანეს ინფორმაციას აწვდის მკითხველს. „შარავანდედი“ ტრილოგიის საინტერესო ნაწილია, თუმცა მხატვრული ღირებულებით შეიძლება ნაკლები მნიშვნელობის მქონე, ვიდრე „გარდამოხსნა“.

გარდამოხსნა

„გარდამოხსნა“ ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებასა და შემოქმედებას ეძღვნება. იგი ტრილოგიის მესამე წიგნია. ასახულია მე-19 საუკუნის საქართველოს ცხოვრება 30-იანი წლებიდან 1905–1907 წლების რევოლუციების ჩათვლით. ალექსანდრე კალანდაძის ბოლო ორი რომანი თითქმის ყველა სფეროში წარმოაჩენს რუსთთან შეერთების ტრაგიკულ მოვლენებს. გვაჩვენებს, რომ ახალმა დრომ ბევრი საზრუნავი გაუჩინა ქართველ ხალხს. ერების ასიმილაციის პოლიტიკა საფრთხეს უქმნიდა ეროვნულ არსებობას, მათს ენებს. ამას ემსახურებოდა ჩინოვნიკური იერარქია: არმია, პოლიცია, რეაქციული პრესა, რელიგია, საიდუმლო სამსახურის ფართო ქსელი. ალექსანდრე კალანდაძემ რთული იდეურ-მხატვრული ამოცანების გადასაწყვეტად აირჩია ისტორია, რომელიც

ცოცხალი სინამდვილით განასახიერა ეპოქის ყველაზე გამოჩენილ ადამიანთა თავგადასავალში, აქ პიროვნების ბედი ერწყმის ქვეყნისა და ხალხის ბედს. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა ორი საუკუნის ისტორიაში რომელ ისტორიულ პიროვნებაზე შეაჩერებდა რომანისტი ყურადღებას. ეს იყო ამ ნიშნით შერჩეული ტრილოგია - პირველი წიგნი ანტონ კათალიკოსს მიეძღვნა, მეორე - სოლომონ დოდაშვილს და ამის შემდეგ, ლოგიკურობიდან გამომდინარე, მესამე ილია ჭავჭავაძე უნდა ყოფილიყო, რადგან სწორედ ამ პიროვნებაში განსხეულდა ის ეპოქა მთელი თავისი უარყოფითით და დადებითით. „ისტორია აწმყოს თანაშემწეა, - ამბობს „გარადმოხსნის“ მთავარი გმირი, - ჰაერივით გვჭირდება კარგი ძველის მოგონება და მომავლის იმედი. როგორც ავტორს განუცხადებია პირად საუბრებში, ილიას სიყვარულმა გააბედვინა მას დიდი ერისკაცის სახის შექმნა, არც ის დაუმაღავს, რომ აშინებდა ტვირთი, რომლის გოლგოთაზე ატანაც გადაწყვიტა.

ბოზოქარი საუკუნის ფონზე გაშუქებულია ჩვენი წარსულის უძლიერესი პიროვნების ცხოვრება და მოღვაწეობა, სოციალურ-ეროვნული იდეოლოგია, მისი სარბიელის ყოველი მონაკვეთი. ვხედავთ, რა განუზომელი მნიშვნელობა ჰქონდა ილიას მოღვაწეობას ეროვნული არსებობის შესანარჩუნებლად, „ქართველობის დაცემული ვინაობის“ აღსადგენად. თვალწინ გვეშლება ლეგენდა, ერთანეთში გადახლართული კონფლიქტებით, მტრობაზე, შურსა და სიძულვილზე აღმოცენებული წინააღმდეგობებით და დაბრკოლებებით.

დამაჯერებლადაა აღდგენილი 1905-1907 წლების რევოლუციის სურათები, პოლიტიკური დემონსტრაციები, შეიარაღებული გამოსვლები, დამუხტული განწყობილება. ავტორს მხედველობიდან არ რჩება დაბნეული ეგოისტები, პოლიტიკანები, თვითმარქვეები, ავანტიურისტები, რომლებიც რევოლუციას პირადი ინტერესებისთვის ასდევნიებინან, სახალხო მოძრაობას ჭუჭყივით აჰკვრიან. რომანში ჩნდება ახალი მკაფიო ტიპი - მერყევი, ბნელი ძალების განსახიერება მეჩამურე, რომელიც სათანადო წარმოდგენას გვიქმნის მედროვე ბედის მაძიებლებზეც.

„გარადმოხსნის“ ავტორს სიახლე შემოაქვს ისტორიული მოვლენების შეფასებაში. ფაქტებზე დაყრდნობით გვთავაზობს დიდი პიროვნების ცხოვრების ამსახველ ამბებს. იგი საშუალებას გვაძლევს შევიგრძნოთ ილია, როგორც არა მხოლოდ დიდი ეროვნული მოღვაწე, არამედ, როგორც ჩვეულებრივი ადამიანი. ავტორმა ღრმად ჩაგვახედა პირად

ცხოვრებაშიც, რითაც ილიას სახეს განსხვავებული ხიზლი შესძინა. მიუხედავად იმისა, რომ „გარდამოხსნა“ ბიოგრაფიული რომანია, იგი სცილდება ცნების ვიწრო გაგებას. რომანი მიზნად ისახავს ისტორიული და ფსიქოლოგიური სიმართლით აღადგინოს ილიას სახე და ეს მისია მაღალმხატვრულ დონეზე შეასრულოს.

თავი IV

„მწვანე შტო“ და ქართული სალიტერატურო კრიტიკა

***

XX საუკუნის 70-იანი წლების დამდეგს გამოჩნდა შეუფარავი სინამდვილე, გაბედულად გაისმა აღშფოთებული სინდისის ხმა. მძაფრი კრიტიკა, მხილება და შექმილი მდგომარეობიდან გამოსვლის ძიება სწორ პოზიციებს, დადებითი საწყისებისა და ტენდენციების გამარჯვების პერსპექტივას ემყარებოდა. კალანდამემ შექმნა მრავალპლანიანი რომანი „მწვანე შტო“. მისი მთავარი გმირის ბრძოლა ომის შემდგომ წლებშიც გრძელდება. ბევრს ისევ ჯიუტად გასჯდომია ძვალსა და რბილში მომხვეჭელობის სურვილი. რომანის გმირს, მამუკა ტარსანიძეს, სწამს, რომ მისი მოვალეობაა წინ აღუდგეს ამ მემჩანურ ფილოსოფიას.

მწერალი აქტიურად ჩაება მოვლენათა მსვლელობაში, გამოეხმაურა სიახლეთა დაბადებას, ცხოვრების უმნიშვნელოვანეს ბიძგებს. ეს რომანი საჭირბოროტო საკითხებს მწვავედ აყენებს, სინამდვილის ფაქტებს გვაწვდის და სწორადაც ანალიზებს მათ. ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ ბრძოლაში გაისმა მწერლის ხმა, ახლოს მივიდა, პასუხისმგებლობა იკისრა ამაზე, გამოვიდა სახელმწიფოებრივი, საზოგადოებრივი ინტერესების დამცველი, გასაქანი მისცა პირად თაოსნობას, ინდივიდუალურ მიდრეკილებებს, აზრსა და ფანტაზიას, ფორმასა და შინაარსს.

ნაწარმოების გმირი მამუკა ტარსანიძე ჩვენი მწერლობის ერთ-ერთი საინტერესო პერსონაჟია, რთული ბიოგრაფიით, ინტელექტით, მაღალი სულიერებით, შემოქმედებითი ბუნებით, ქცევისა და აზროვნების ინდივიდუალური მანერით. ჩვენი ვარაუდით, ეს პერსონაჟი ხასიათის დეტალებს სწორედ ტექსტის ავტორისგან იძენს, არ შეიძლება შეუმჩნეველი დაგვრჩეს მისი ავტორთან მსგავსება შეუვალობის

თვალსაზრისით.

რომანის გამოსვლისთანავე არც დადებით და არც უარყოფით კრიტიკას არ დაუგვიანებია. გვინდა მოვიხმოთ თამაზ წივწივადის წერილი „მამრობითი პარტნიორის ვნებანი“ რომელსაც ალექსანდრე კალანდაძე უწოდებს „პასკვილს“. თ. წივწივადის წერილს ეპიგრაფად წამძღვარებული აქვს ციტატა კრიტიკული წერილების კრებულიდან „გემოვნების კრიტიკა“: „კრიტიკის სიმწვავეზე მტკიცე თვალსაზრისი არ გამაჩნია. ზოგჯერ თანამედროვეთა დიდი ნაწილი მჯღაბნელები მგონია და ლიტერატურიდან მათ გაძევებას მოვითხოვ.“ კრიტიკის ბრალია, რომ არ არსებობს ზღვარი „დიდ ლიტერატურასა და კონიუქტურას შორის“ [კალანდაძე, 1976, 133].

ალექსანდრე კალანდაძე საპასუხო წერილში „სიტყვა ეძლევა აგული მელიმონაძეს“ - თავშივე აღნიშნავს: „ერთი სიტყვა მაინც რომ იყოს მართალი, თავის წაღწევა აჯობებდა, მაგრამ ამ ცილისწამებებს ხედავთ?.. პასუხი თუ არ გავეცი, შეიძლება, უარესი იქნეს... საკამათო და საპოლემიკო რა გვაქვს, მე მინდა დავანახვო მკითხველს, რომ პასკვილში თავიდან ბოლომდე ყველაფერი სიცრუეა, და მერმე მკითხველმა გადაწყვიტოს, რა ან ვინ აიძულებს ადამიანს, ასეთი საქციელი ჩაიდინოს“ [კალანდაძე, 1977, 8].

მწერალი კრიტიკოსის მიერ ეპიგრაფად არასწორად, ამონაგლეჯებად მოტანილ ციტატას აბათილებს: „ჩემს „გემოვნების კრიტიკაში“ რამდენიმე პერსონაჟი კამათობს ლიტერატურის საკითხებზე. ისინი, მეტწილად, ურთიერთსაწინააღმდეგო შეხედულებებს გამოთქვამენ. პასკვილანტი მათ მოსაზრებებს, სადაც რომელი დასჭირდება, მე მომაწერს... პასკვილანტმა ასი პროცენტით დაამახინჯა აზრი, უკუღმა შეაბრუნა წარმოდგენილი თვალსაზრისი და ისე გამოიყვანა, თითქოს, ავტორი თანამედროვე მწერლების დიდი ნაწილის ლიტერატურიდან გაძევებას მოითხოვდეს. ამასთან, მკითხველს არათუ გაუმხილა, რომ ეს თვალსაზრისი „გემოვნების კრიტიკის“ ერთ-ერთ პერსონაჟს ეკუთვნის, არამედ დამახინჯებულ ამონაწერს მსხვილი შრიფტით წააწერა: „ალექსანდრე კალანდაძე“.

ალექსანდრე კალანდაძე, როგორც კრიტიკოსი და როგორც მწერალი, არასდროს არღვევს უმთავრეს წესს, ობიექტურობით შეაფასოს მოვლენები, როგორც სხვისი, ისე საკუთარი ნააზრევი. ამ შემთხვევაში, ვის მხარეს იყო სიმართლე, არაა ძნელი მისახვედრი. სხვათა შორის, აღსანიშნავია, რომ თამაზ წივწივადე არც პირველი იყო და არც

უკანასკნელი, რომელმაც ვერ შეძლო სუბიექტურობისგან აერიდებინა თავი ალექსანდრე კალანდაძის შემოქმედების შეფასებისას.

„მწვანე შტოში“ ძირითადი არა ტარსანიძის პირადი ტრაგედია, არამედ პიროვნების ტრაგედიაა. ზოგან ეს ომით გამოწვეული ტრაგედიაა. ტარსანიძეს დრო წაართვა ომმა. მისნაირი ადამიანები დაფასებას და განდიდებას არ ითხოვენ. მათ შეგნებული აქვთ, რომ შესაძლებლობების მაქსიმუმი გაიღეს ქვეყნის საკეთილდღეოდ. იგი ძლიერი და ამასთანავე, უადრესად ცოცხალი სახეა. თუმცა მას უშეცდომოდ არ უვლია. მწერალი, აშკარად, მთელი გულით თანაუგრძნობს გმირს, მაგრამ სულაც არ ცდილობს წაუყრუოს იმ ადამიანურ ეჭვებს, შეიძლება ითქვას, რომ „მწვანე შტო“ ნოვატორული რომანია, ავლენს რა მხოლოდ მხატვრულ-გროტესკულ სპეციფიკას, არამედ ეხება ხელოვნების, ფსიქოლოგიის საკითხებს. ალექსანდრე კალანდაძემ ერთმანეთს დაუპირისპირა მართალი, ჯანსაღი, მეზრდოლი იდეებით შეიარაღებული ადამიანები და ვითარებით გათამამებული მედროვეები.

ავტორის პოზიცია საგრძნობია მაშინაც, როცა იგი გროტესკული შტრიხებით ხატავს უარყოფით პერსონაჟებს, დასცინის მათს მეშხანურ ყოფას, მათს ვიწრო, შეზღუდულ გრძნობებს. „მეშხანური ოჯახები მხოლოდ გარეგნულად თუ განსხვავდებიან ერთმანეთისგან“ [გვერდწითელი, 1985, 104].

თავი V

ალექსანდრე კალანდაძე - მკვლევარი

***

განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ალექსანდრე კალანდაძის კრიტიკული ნაზრევი. მეცნიერი აღიარებს კრიტიკის რევოლუციურ ბუნებას. მისთვის მიუღებელია კრიტიკის დატვირთვა, შეზღუდვა რაიმე პრინციპებით, რადგან შემოქმედება თავისუფალი პროცესია, მის განვითარებას შინაგანი კანონები აქვს. იგი ორიგინალური, თვითმყოფადი ფილოსოფიური ხედვის მკვლევარია. თანაბარი ინტერესით უღრმავდება როგორც თანამედროვე ლიტერატურულ პროცესებს, ასევე საუკუნეების მიღმა არსებულ მწერალთა შემოქმედებით ნაღვაწს. სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე მკვლევრის ნაფიქ-

რალსა და ნააზრევში გამოიკვეთა ორი ხაზი, ორი მიმართულება - ლიტერატურის ისტორია და ლიტერატურული კრიტიკა. იგი ერთნაირი ძალით ავლენს ცოდნას ყველა ლიტერატურულ ჟანრში - ნარკვევში, ლიტერატურულ პორტრეტში, ესკიზში, პუბლიცისტურ წერილსა და რეცენზიაში. მისი წერილებით, სადავო საკითხების გარკვევასთან ერთად, ვეცნობით ქართული სალიტერატურო კრიტიკის განვითარების გზას.

წიგნში „კრიტიკა, პოლემიკა“ ავტორი განიხილავს და აფასებს თანამედროვე პოეტებისა და პროზაიკოსების შემოქმედებას. აზოგადებს ესთეტიკურ - ლიტერატურულ დაკვირვებებს მწერლის შრომაზე, ხელოვნების ფსიქოლოგიისა და მხატვრული ოსტატობის პრობლემებზე.

ალექსანდრე კალანდაძის, როგორც კრიტიკოსისა და ლიტერატორის, მოღვაწეობის წლები საბჭოთა კავშირის პერიოდს ემთხვევა. ამიტომ მისი შემოქმედების შესწავლისას გასათვალისწინებელია ის ფაქტორი, თუ რამდენად განმსაზღვრელი იყო იმდროინდელი რეჟიმის მიერ განხორციელებული ცენზურა. ვინ ვინ და ალექსანდრე კალანდაძემ, რომელმაც თავის თავზე იწვნია მეორე მსოფლიო ომი, ტყვეობა, კარგად იცოდა საბჭოთა კავშირის ბნელი მხარეები. როგორც გამორჩეული ალღოს, ცხოვრებისეული გამოცდილების ადამიანს, ესმოდა, რომ საჭირო იყო საქმის უხმაუროდ კეთება.

ერთი შეხედვით, ალექსანდრე კალანდაძე მკაცრ შემფასებლად შეიძლება მოგვეჩვენოს, მაგრამ დრომ დაადასტურა, რომ მან სწორად განსაზღვრა ის მოსალოდნელი გადაჭარბებული მიდგომები, რომლებიც დღეს გვხვდება. გასაზიარებელია მისი, როგორც კრიტიკოსის ხედვა ამა თუ იმ მიმდინარეობის შეფასებისას, მათ შორის ისეთი მნიშვნელოვანის, როგორც რომანტიზმი. მისი აზრით: ქართული რომანტიზმის არსი, ძირითადად, იმ პერიოდშია საძიებელი, როდესაც ის წარმოიშვა და დამკვიდრდა, როგორც ლიტერატურული მიმართულება. ყოველივე ეს კი თავისებურად მჭლავნდება ისტორიული პიროვნების ფსიქოლოგიაში.

მკვლევარი გამოარჩევს ნიკოლოზ ბარათაშვილს და აღნიშნავს, რომ იგი არ ერგება რომანტიზმის, როგორც ლიტერატურული მიმდინარეობის კლასიკურ ნორმებს. ამას გულისხმობს ალექსანდრე კალანდაძე, როდესაც გვირჩევს, აუცილებლად გავითვალისწინოთ, რომ რომანტიზმი, როგორც მოვლენა, უპირველესად ანტითეზაა და ამის

საუკეთესო გამოვლინება არის „მერანი“. თუმცა, ფაქტია, რომ აღ. კალანდაძე არც საყოველთაოდ აღირებულ დებულებას უარყოფს ამ მიმდინარეობის განმარტებისას: „ქართულ რომანტიზმზე შეიძლება გავავრცელოთ აღიარებული დებულება, რომ ეს მიმართულება აღმოცენდა აწმყოთი უკმაყოფილების ნიადაგზე, სხვადასხვა ეპოქაში, სხვადასხვა ქვეყანაში, ამ უკმაყოფილების მიზეზი იყო სოციალური, ეთიკური ან პირადი ხასიათისა. ჩვენს ცხოვრებასა და მწერლობაში ის ეროვნული იმედგაცრუების ნიადაგზე აღმოცენდა. ეროვნული პრობლემის სირთულე, გარკვეული წრეების ტრაგიკული განცდა გახდა აწმყოთი უკმაყოფილების საფუძველი“ [კალანდაძე, 1956, 93].

წერილი განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა, ფასდაუდებელ ცნობებს იძლევა იმის შესახებ თუ როგორ ნაბიჯ - ნაბიჯ ეცნობოდა ნ. ბარათაშვილის შემოქმედებას ქართველი საზოგადოება. დასახელებულია ყველა გამოცემა და რედაქტორი, რომლებიც ერთ - ერთი პირველი აქვეყნებდნენ მის ნაწარმოებებს. ალექსანდრე კალანდაძე ჩვეული სკულპულოზურობით, დეტალურად აღწერს ვითარებას. ფაქტია, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილის უპირობო „პატრონად“ მასაც ილია ჭავჭავაძე მიაჩნია.

მკვლევარი შთამომავლობას უტოვებს ისტორიას, როგორ გაეცნო პოეტის პირად წერილებს საზოგადოება, ვინ და რა დოზით მიიღო ამ საქმეში მონაწილეობა, რითი და რატომ იყო გამორჩეული ეს მოვლენა ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. ამ ეპიზოდის ერთ - ერთი მთავარი გმირი ისევ და ისევ ილია ჭავჭავაძეა, რომლის შემოქმედებისა და ცხოვრება - მოღვაწეობის ერთ-ერთი საუკეთესო მცოდნე ალექსანდრე კალანდაძე იყო.

წიგნში „გვაქვს საგანძური“ ავტორი დიდ ყურადღებას უთმობს ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიაში ერთ - ერთი მნიშვნელოვანი გამოცემის, ჟურნალ „ცისკრის“ ისტორიას და საფუძვლიანად მიმოიხილავს მისი განვითარების ეტაპებს...

გიორგი ერისთავის, როგორც რედაქტორის, მოღვაწეობის შეფასებისას იგი მხოლოდ საკუთარ შეხედულებებს არ ეყრდნობა. მკითხველს თანამედროვეების მოსაზრებებსაც აცნობს. მხოლოდ ამის შემდეგ გვთავაზობს საკუთარ შეხედულებას. სათანადო სიზუსტით შერჩეული საარქივო მასალების გამომზეურებით, ალექსანდრე კალანდაძე ასე თუ ისე სრულ სურათს გვიხატავს იმ ვითარებისა, რომელშიც უწევდა მოღვაწეობა და რედაქტორობა გიორგი ერისთავს. ავტორი აღნიშნავს,

რომ 50 - იანი წლების გიორგი ერისთავის „ცისკარი“ მხატვრული ნაწარმოებებით მაინცდამაინც მდიდარი არ იყო, მაგრამ ისტორიული-ლიტერატურული თვალსაზრისით მას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს.

დეტალურად განიხილავს ავტორი ე.წ. მეორე - ივანე კერესელიძის პერიოდს. წერილში აღნიშნულია, რომ ეს უკვე იყო თვისობრივად განსხვავებული გამოცემა. თავდაპირველი ჩანაფიქრით, ჟურნალისტთვის სახელწოდების შეცვლაც კი ჰქონიათ გადაწყვეტილი, მაგრამ გარემო პირობების გამო ჟურნალმა იგივე სახელწოდება შეინარჩუნა. ალექსანდრე კალანდაძე არც იმ ვითარებას ივიწყებს, რომლის გამოც დაიხურა გიორგი ერისთავის გამოცემა, არც იმას, რა სირთულეების გადალახვა მოუწიათ მისი აღდგენისთვის. მისმა შეჩერებამ საკმაოდ გავლენა იქონია იმდროინდელ საზოგადოებაზე: „ჟურნალისა და თეატრის მოსპობამ საზოგადოებაზე მძიმე შთაბეჭდილება მოახდინა; თავი იჩინა გულგატეხილობამ, ეროვნულმა პესიმიზმმა, ინტელიგენციის დიდ ნაწილს დეპრესია დაეუფლა“ [კალანდაძე, 1956, 350].

ილია ჭავჭავაძის აზროვნების დამახასიათებელი მანერა, მისი დაუნდობელი კრიტიკულობა ყოველგვარი შელამაზების გარეშე გადმოსცა ალექსანდრე კალანდაძემ. შეფასებები და კომენტარები იმითაა საინტერესო, რომ იგი ერთ-ერთი საუკეთესო მცოდნეა კრიტიკის ისტორიისა, რომლის მთავარ შემქმნელად, როგორც სხვა არაერთი მიმართულებისა თავისი პერიოდის საქართველოში, ისევ და ისევ ილია ჭავჭავაძეა. თუ კი ვინმე გვყავს ილიას საუკეთესო მცოდნე და შემფასებელი, მათ რიგებში ერთ-ერთი ადგილი ეკუთვნის ალექსანდრე კალანდაძეს. იგი არამხოლოდ შესაშური დეტალურობით იცნობს ილიას მოღვაწეობას, არამედ იცნობს მისეული გამოხატვის ფორმებს.

წერილებს ახასიათებს განსაკუთრებული ინფორმაციულობა და ანალიტიკურობა. განხილულია 50 – 60-იანი და 70 – 80-იანი წლების პრესა და იმდროინდელ მოღვაწეთა ცხოვრება - შემოქმედება. ამ წიგნში წარმოგვიდგება ალექსანდრე კალანდაძე, როგორც შესაშური კრიტიკული ალღოს მქონე მეცნიერი, რომელმაც კოლოსალური შრომის შედეგად ეტაპობრივად შექმნა ნაშრომები ამ პერიოდის ქართული ჟურნალისტიკის განვითარების შესახებ.

ალექსანდრე კალანდაძეზე, როგორც კრიტიკოსსა და პუბლიცისტზე საუბრისას, გამორჩეულად საინტერესოა ის წერილები, რომლებშიც იგი საკუთარ კრიტიკოსებს სცემს პასუხს. ალექსანდრე

კალანდაძის არც მხატვრული შემოქმედება და არც მისი კრიტიკული ნააზრევი არ ყოფილა ყოველთვის ერთმნიშვნელოვნად მისაღები. მისი რომანები უფრო ხშირად კრიტიკის საგნად ქცეულან, ვიდრე დაფასებისა. ასეთი ბედი ხვდა წილად „ნეიშნის ფიცს“, რომლის შეფასებებიც არაერთგვაროვანი იყო რომანის პრობლემატურობიდან გამომდინარე. განსაკუთრებით მძაფრი ხასიათისა იყო აკაკი ბაქრაძის წერილი „პანეგირიკის სიცივე“ - ჩვენ მიერ დასახელებული ავტორი ქართულ თანამედროვე კრიტიკოსებს შორის ერთ-ერთი ცნობილია, ყოველთვის გამოირჩეოდა ინტელექტითა და ობიექტურობით. ამიტომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ალექსანდრე კალანდაძის პასუხი „ახირების ზვარაკად“. ვერ დავიწყებთ იმის მტკიცებას, რომ კალანდაძე შეფასებისას თავისუფალია ყოველგვარი სუბიექტურობისგან, მაგრამ ის კი უნდა ითქვას, რომ კრიტიკოსი თანმიმდევრულობასა და ობიექტურობას არც ამ შემთხვევაში ღალატობს, ამასთან, აქაც მისთვის ჩვეულ ხერხს იყენებს, მხოლოდ აკაკი ბაქრაძის ტექსტზე დაყრდნობით აანალიზებს და აფასებს, სრულ სურათს აწვდის მკითხველს, შესაძლებელს ხდის, გაიაზროს მთლიანი კონტექსტი.

მწერალი გულისტკივილს გამოთქვამს იმის გამო, რომ აკაკი ბაქრაძე უპატივცემულოდ იხსენიებს არა მარტო ერეკლეს, ანტონსა და მათს თანამოაზრეებს, არამედ, საერთოდ, იმ საუკუნეთა ყველა ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეს: „არა! უსამართლობაა, იმ შავ დღეში ჩავარდნილ მოღვაწეებს ასე განურჩევლად „მეფუკები“ ვუწოდოთ! მერედა ვინ არიან ეს „მეფუკები“? გიორგი XI, ვახტანგ VI, არჩილი, სოლომონი, თეიმურაზი თუ ვახტანგ მეექვსის ელჩი სულხან-საბა ორბელიანი? ნუთუ სამშობლოს ინტერესები მართლა აღარ არსებობდა?.. თუ ყველა ავანტიურისტი იყო, თუ „მეფუკების“ ტიპური ფსიქოლოგია ჩამოყალიბდა, მაშინ რაღა აზრი აქვს ისტორიას, კვლევა-ძიებას, რომანებს. საბედნიეროდ, იმ „მეფუკებისაგან“ ზოგი დიპლომატიური მისიით მიდიოდა, ზოგი ქვეყნის ბედის შესამსუბუქებლად სწირავდა თავს, ზოგიც დატყვევებული იყო. ახირების ზვარაკად სანუკვარი სიწმინდეები ხომ არ მიგვაქვს სამსხვერპლოზე?!“.

ალექსანდრე კალანდაძის მეცნიერული ღვაწლის შესახებ საუბრისას ცალკე აღნიშვნის ღირსია მისი კოლოსარული ნაშრომი ხუთტომეულის სახით, რომელიც დღემდე ფასდაუდებელია - „ქართული ჟურნალისტიკის ისტორია“. ეს არის მრავალწლიანი ნაშრომი, რომელ-

მაც საფუძველი ჩაუყარა დარგის შექმნასა და განვითარებას. მასში შესწავლილი და დაწვრილებით განხილულია მეცხრამეტე საუკუნის პერიოდში არსებული ყველა მნიშვნელოვანი ჟურნალ-გაზეთი, მათი სარედაქციო პოლიტიკა თუ მიმართულება. მეცნიერი განიხილავს არა მხოლოდ მნიშვნელოვან პუბლიკაციას, არამედ მის ავტორსაც. გარდა ამისა, დეტალურად აქვს შესწავლილი ფსევდონიმების საკითხი. თანამედროვე გადასახედიდან ეს ყველაფერი გამზადებულ საარქივო მასალას წარმოადგენს, მკვლევართათვისაც და უბრალოდ, დაინტერესებული მკითხველისთვისაც.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ალექსანდრე კალანდაძემ, როგორც მეცნიერმა და კრიტიკოსმა უმნიშვნელოვანესი კვალი დატოვა. გადაჭარბების გარეშე შეგვიძლია განვაცხადოთ, - ის პროფესიონალიზმი, რომლითაც შესრულებული აქვს კოლოსალური ხასიათის შრომა, დღემდე იწვევს აღფრთოვანებას.

დასკვნა

თვალს თუ გადავაგვლებთ ალექსანდრე კალანდაძის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას, დავრწმუნდებით, რომ საქმე გვაქვს დიდ შემოქმედთან, რომლის ნაფიქრალი და ნააზრევი ყურადღებას იქცევს სიახლით, პრობლემატურობით. წამოწეულია ყველა ის პრინციპი და დებულება, რომელიც საფუძვლად უდევს მეცნიერის, ლიტერატურისმცოდნის, მწერლის ნაშრომებს. ალექსანდრე კალანდაძის ნაღვაწს ვაანალიზებთ და ვაფასებთ თანამედროვე ლიტერატურისმცოდნეობის პოზიციებიდან, ასახულია ის უდიდესი წვლილი, რომელიც ალექსანდრე კალანდაძეს მიუძღვის ქართული საზოგადოებრივი აზროვნებისა და ლიტერატურათმცოდნეობის განვითარებაში.

განვიხილეთ მისი მხატვრული შემოქმედების, ჩვენი აზრით, გამორჩეული და მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომლის შემდეგაც შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ალექსანდრე კალანდაძემ, როგორც მწერალმა, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართული მხატვრული სიტყვის განვითარების საქმეში, კერძოდ, მან შეძლო რამდენიმე ღირებული რომანის შექმნა. ჩვენი აზრით, მათს უმთავრეს ღირსებას დოკუმენტურობა წარმოადგენს, რადგან თითქმის ყველა შექმნილია რეალურ, ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით, ამასთან, დოკუმენტურობა დარჩა მხოლოდ მხატვრულის საყრდენად. აქვე გვინდა გამოვთქვათ მოსაზ-

რება, რომ კალანდაძე უდავოდ ნიჭიერი მწერალია, თუმცა მის მრავალრიცხოვან მხატვრულ ტექსტებში გვხვდება, მეტნაკლებად, სხვადასხვა დონის, სიძლიერის ქმნილებები. კვლევისას ყურადღება გავამახვილეთ მათს ძლიერსა და სუსტ მხარეებზე.

ალექსანდრე კალანდაძეს, როგორც გამორჩეული ალღოსა და საკმაო ცხოვრებისეული გამოცდილების მქონე ადამიანს, კარგად ესმოდა, რომ საჭირო იყო საქმის უხმაუროდ კეთება. საკვალიფიკაციო ნაშრომზე მუშაობისას გამოვლინდა, როგორ ოსტატურად ცდილობს მკვლევარი ქართული ლიტერატურის ისტორია ისე მიიტანოს მკითხველამდე, რომ „ძლიერთა ამა ქვეყანისათა“ გაღიზიანება არ გამოიწვიოს, რადგან მისთვის მნიშვნელოვანია, სათქმელმა ადრესატამდე მიაღწიოს. ამიტომ მკვლევრის კრიტიკული წერილების უმრავლესობას ერთგვარი ალეგორიული ხასიათი დაჰკრავს, უკეთესად რომ ვთქვათ, - ცდილობს, ქვეყნის ისტორიას „გაუუცხოვდეს“, ისე აღწეროს, თითქოს არაფერი მნიშვნელოვანი და ყურადსაღები არ ხდებოდა შორეულ წარსულში და რომ ეს, მისი მხრიდან, მხოლოდ ფაქტების აღწუსხვას და მეტი არაფერი.

ალექსანდრე კალანდაძე ერთ - ერთი პირველია, ვინც თავს უყრის, განიხილავს და პირადი შეხედულებების მიხედვით საკუთარ ადგილს უჩენს მე - 19 საუკუნის საქართველოში მიმდინარე მეტ - ნაკლებად მნიშვნელოვან ყველა ლიტერატურულ პროცესს, იქნება ეს პერიოდული ჟურნალ - გაზეთები, თუ ცალკეული მწერლები და პოეტები. ვფიქრობთ, მისი ნაშრომები დღემდე იმით ინარჩუნებს აქტუალურობას, რომ ეს იყო ერთ-ერთი პირველი მცდელობა, შექმნილიყო მთლიანობის ამსახველი სურათი, ფაქტია, რომ ალექსანდრე კალანდაძე, თავდაუზოგავი შრომის შედეგად, მანამდე არსებულ ფრაგმენტულ ინფორმაციებს, მწირ ცოდნას უყრის თავს და საზოგადოებას საკუთარი ხედვით გამდიდრებულს აწვდის. ამ შემთხვევაში ჩვენთვის მნიშვნელოვანია ალექსანდრე კალანდაძისეული მუშაობის მეთოდი. იგი დეტალურად აღწერს ვითარებას და მხოლოდ ამ ყოველივეზე დაყრდნობით გამოაქვს დასკვნა. ყურადღების მიღმა არ რჩება არც ერთი გადამწყვეტი მნიშვნელობის საკითხი, მეცნიერის მიერ გამოტანილმა დასკვნებმა საფუძველი ჩაუყარა შემდგომ შეფასებებსაც.

ცენზურის მიუხედავად, ალექსანდრე კალანდაძის შემოქმედება იმდროისთვის საკმაოდ თამამი განაცხადი იყო, მან, ასე ვთქვათ, შექმნა მიმართულება, რომლის გაყოლაც სულ მალე მოინდომეს შემდგომმა

თაობებმა საბჭოთა საქართველოში. ეს იყო აზრის გამოხატვისა და სიტყვის თავისუფლება. ყოველივე, რა თქმა უნდა, გარდაუვალი რეალობა იყო, რომელსაც, ადრე თუ გვიან, განხორციელება ეწერა, მაგრამ ამ რეალობას შემზადება ესაჭიროებოდა, აზროვნების მიმართულების შეცვლა, რომლის ერთ-ერთი ინიციატორი და გამომხატველი იყო ალექსანდრე კალანდაძე, თანაც, ეს მან ყოველგვარი ყალბი პათოსურობის გარეშე მოახერხა.

შევეცადეთ, მაქსიმალურად წარმოგვეჩინა ალექსანდრე კალანდაძის დამსახურება ქართული მხატვრული ლიტერატურისა და მეცნიერების წინაშე. ფაქტია, რომ მისი მნიშვნელობის სრულყოფილად წარმოჩენა არც თუ ისე მარტივი საქმე გახლდათ და ეს საკითხი კვლევის შემდგომი გაგრძელების თვალსაზრისითაც არ კარგავს აქტუალობას.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები ასახულია შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. ალექსანდრე კალანდაძის „ნეიშნის ფიცის“ ლიტერატურულ - ისტორიული მიმოხილვა, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „კულტურათაშორისი დიალოგები“, თელავი, 2013, N2, გვ.435-440;
2. ალექსანდრე კალანდაძის კრიტიკული ნააზრევიდან., „ენა და კულტურა“, ქუთაისი, 2014, N12, გვ.95-99;
3. ალექსანდრე კალანდაძის რომან „გარდამოხსნის“ იდეური მხარე., თბილისი, „ინტელექტი“, 2015, N2(52), გვ.126-129;
4. ანტიფაშისტური იდეოლოგიის არსი ალექსანდრე კალანდაძის რომანში „პიასტის ნამუხლარზე“, „ჰუმანიტარული მეცნიერება“, უკრაინა, 2016.

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Right of authorship

Sophio Kitesashvili

Aleksandre Kalandadze- Scientist Writer, Public Figure

To obtain PhD degree in Philology (1005)

A b s t r a c t

Of the Thesis

Specialty: Georgian Literature

**Telavi
2016**

The thesis is composed at the Iakob Gogebashvili Telavi State University's Faculty of Humanitarian Sciences - Georgian Philology Department.

Scientific Advisers:

Doctor of Philological Sciences,
Honorary Professor: **Luiza Khvichia**
Doctor of Philological Sciences,
Professor: **Nino Kochloshvili**

Reviewers:

Doctor of Philological Sciences,
Honorary Professor: **Mariam Asatiani**
Doctor of Philological Sciences,
Associated Professor: **Nino Giorgadze**

The defense will be held on 20 ____ year “ _____ ” _____,
at _____ o'clock at the dissertation board of the Faculty of
Humanitarian Sciences of Iakob Gogebashvili Telavi State University:
Block _____ Auditorium _____

Address: Georgian University St N 1
Telavi, Georgia, 2200
Tel: +995 350 27 24 01

You may look through the Thesis at the Telavi State University library
and on the web page: <http://tesau.edu.ge>

Scientific Secretary of the Dissertation Board
Doctor of Philological Sciences
Professor: **Nino Kochloshvili**

General characteristics of the dissertation

*****

Actuality of the research topic: In the qualification work - “Aleksandre Kalandadze - writer, scientist, public figure”, we tried to present a whole life of Aleksandre Kalandadze, its rich literary legacy and literary thinking. We raised all the principles and provisions, which are based on the scientist, fictional scientist and the writer's works.

Reflect the tremendous contribution that Alexander Kalandadze made in XIX-XX century of Georgian public thinking and the development of the study of literature. It attracts the attention of the novelty of thoughts, the way of thinking, amazing skills of setting the problem and solving it.

The goal: Research and analyze the activities of Aleksandre Kalandadze, to create a creative portrait of the writer, to find out the extent of his participation in the literary process, to determine the main aspects of creativity - its heterogeneity, search passion, diversity prone. The goal is also to outline the importance of literary-critical legacy of Aleksandre Kalandadze in Georgian literature. According to the comparison of the writer's topics, to analyze less explored the parties of them, to establish artistic features of historical novels, the basic trends and direction and to introduce the principle of drawing the characters.

Scientific novelty: The views and opinions expressed by Kalandadze in the scientific literature are critically studied. The specific findings are made based on them. There is a general review of all the scientific publications and we discuss about the features. The scientific novelty of the research is determined by the presenting of actual problems of the material. The novels are discussed in comparison with the various literary-fictional works. It is the first time, when there is analyzed a set of positions of Kalandadze regarding the national consciousness and the fictional transformation in the writer's work. The above-mentioned determines actuality of the problem.

We faced the following main tasks: 1) to present all dignity of Aleksandre Kalandadze's work and to assess in according with the current criteria. 2) To Research scientifically of Aleksandre Kalandadze's worldview and fiction-documentary prose; to highlight the role of Aleksandre Kalandadze as a scholar, critic, writer in the history of XX century's Georgian literature; 3) in some ways fill in the gaps related to the research. Monographically study the writer's literary and artistic legacy. 4) Show Aleksandre Kalandadze's interesting face.as a publicist and thinker.

Object of the research and methods of the paper work: the material provided in the qualification work most fully and thoroughly discuss the life and work of Aleksandre Kalandadze, critically evaluates opinions and attitudes

shown in the special literature, because of them we make findings and specific provisions. The main methodological basis of the research represent the analysis of literary and functional, analytical-synthetic and comparative method. According to this topic, is used the literary legacy of Aleksandre Kalandadze, critical works and publica-tions. Besides the works of Aleksandre Kalandadze, we used the psychological fictional-aesthetic and theoretical provisions of prominent writers, scientists, literary critics and literary researches.

Practical value of the thesis: certain aspects of the study and its findings will take its place in the history of Georgian literature, in the textbooks, which are for schools and high schools. It will be especially interesting if students and schoolchildren will be introduced studies and new attitudes about Georgian authors expressed by Aleksandre Kalandadze. In addition, according to the topic, its historical and documentary prose works will be included in the list of materials, which will make the learning process more educational and diverse.

The size and the structure of the thesis: The dissertation consists of 139 computer-printed pages. It contains an introduction, five chapters and a conclusion. Thesis is attached the list of references.

Approbation of the thesis: published four scientific articles are relevant to the theme of the dissertation: 1) The literary - historical overview of Aleksandre Kalanadze's "Neishne's Oath"; 2) from the critical review of Aleksandre Kalandadze; 3) the ideological side of Aleksandre Kalandadze's novel "The Epitaphios". 4) The essence of the anti-fascist ideology in Aleksandre Kalandadze's "Piasta land".

The main contents of the thesis: in the introduction of the dissertation the topicality of the thesis is argumentative, defined the purpose and objective of the paper, shown the scientific novelty and practical value of the thesis.

The literary legacy of Aleksandre Kalandadze is discussed and sorted in according with its nature and subject. His scientific researches, critical letters and publications are deeply studied.

The paper outlines an individual approach of Aleksandre Kalandadze as a person, writer and scientist, the attitude towards the topic of study, unique forms and means to express the ideas and moral principles.

Chapter I

Peculiarities, fragments from the Biography of Aleksandre Kalandadze

***

Aleksandre fallen to his fate, faced a tempestuous life, but still lived fortunate life of a writer. He lived modestly, courageously and quietly. If in the

adulthood the big life is to come true dreams of youth's life, then Aleksandre Kalandadze was that happy person, who came true the dream - writer, philologist, PhD, Professor, Honored Scientist, Academic of literature Academy, veteran of the World War II.

He lost a lot of time - the army, captivity, exile ... such a proud legacy is the result of such hard working, works of more than twenty books. Aleksandre Kalandadze was born in 1916 on June 1, in the village of Chokhatauri, Khidistavi. He received primary education there. He graduated Batumi Pedagogical Institute in an accelerated way and at the age of fifteen, he was sent as a teacher to the village of Municipal District of Khulo, Zendidi village. He graduated from the Faculty of Philology of Tbilisi State University in 1936. At the same time, he studied German and French languages along with studying foreign languages in higher classes at the Lyceum.

In 1936-1939, he worked in the high school as a headmaster. He was serving army service in the western border in Brest fortress. The officer did not expel a rifle from the hands. The enemy captured injured Kalandadze. He is tortured first in Bia La Padlyask concentration camp, in Lublin prison. Then with another “dangerous offenders” are sent to the West. He got in touch with the Polish underground anti-Fascist. He possessed the European languages and that's why Aleksandre Kalandadze announced himself German (polksdoiche) and successfully passed the so-called “Racial status”.

In 1944, Aleksandre penetrated to France, organized the prisoners' rebellion. He is a Toulouse's French international regiment commissioner. He participates in liberalization of the cities - Carmen, Albi, Castres, Rodez. In 1945, as a brave officer, FM Aleksandre was awarded the highest military award - the “War Cross with silver stars.” In 1966, he defended his thesis at the Institute of Literature, where he forms the journalism department, which he ruled until the end of his life. He was a board member of the Writers' Union, TSU and Georgian literature institute scientific boards' member. In 1982, he was awarded the title of honored worker of science.

Chapter II

The fighter way of a writer

***

Who knows, how many wars were in the world until today. The human history is full of tragic events of war. The essence of this endless man killing and massacres always remained unchanged: people annihilated people. States, empires, diplomats and dictators' irreconcilable contradictions made armies to

act, break down used to begin, the blood was being spilled ... the soldiers had to kill the soldier for piece of land. War chronicles, documentary short stories and novels used to be done...

Aleksandre Kalndadze is one of the first who devoted documentary trilogy to Brest protection, the Polish anti-fascist struggle and the French Resistance movement- "The days in Brest fortress" (1958). "Piasta land" (1967). "Together with maquisards" (1969).

A writer Aleksandre Kalandadze went through the path under the fire to his home country, where even the death sometimes was a salvation, where even very honest fighter who did his best for the homeland could not avoid distressfull sense, suspicion and mistrust from others.

The days in Brest Fortress

The novel describes the most important battles of World War II. Its publication was followed by the public interest. This work described the struggle, sacrifice and victory of those people, who are still recovering from the wounds of war.

The events described here were remarkable with documentary confidence, because the author himself was a part of all this. The book shows the Brest fortress peripetias.

The main character in the novel is the author of the prototype itself. That is why, telling is full of harrowing details. There is shown the hardest way of life, which makes a real man to face difficulties and the soul is under training. One of the main advantage of the novel is that you will not find here any excess or pathetic, which are characterized for the texts about the war at that time. Most of the characters were real people, with whom the author went through "the days of the Brest Fortress".

Brest fortress has a great strategic importance. The text describes the Brest fortress in the heaviest clashes, (approximately seven attacks were repelled), - nearly half of the defenders of the castle died in these clashes. This trilogy of novels is documentary in nature than "Together with maquisards" or "Piasta land". Aleksandre Kalandadze describes the military strategies and circumstances in detail. It was an illustration of heroism based on scarifying in the lifetime of militant.

Piasta Land

This is a documentary novel. Here the main thing is historical reality of everyday life. Everything is just as real and fictional, historical events serve to open the substance. So psychologically convincing characters are formed. The

author based on the documentary materials managed to show the events in perspectives. The historical pattern of defeat of fascism and the moral foundation of the victory over Nazism becomes clear. The main advantage of the novel is not only the victory of three friends, but also the triumph of almost superhuman qualities, fraud of racial doctrine, its infirmity and helplessness scientific result.

There will be no exaggeration to say that this is the none-scientific character evidence of notorious racial theory. The disclosures are also added the concrete facts, it is known that the author himself had passed the racial “status”, so that the outstanding value of the events described in the novel are that it is true to life and not fiction or writer's imaginary. In addition, the mentioned news, in particular, racial checking procedure is described in documentary precision in the book.

We also would like to add that as far as we know, an important aspect of ideological and political life of Hitler's empire had not been described in Georgian literature before publishing this above-mentioned novel. From the modern perspective, in our opinion, “Piasta land” still keeps topicality. The world is still facing great challenges and potential threats; the war in the first place is indication of a spiritual crisis.

Especially since then we reassessed many things, we realized that the Soviet empire and fascist Germany were expression of the evil with their open or veiled imperialist purposes. That's what Aleksandre Kalandadze's readers feel while reading, despite the fact that he, as a fighter, and a prototype of the author, at first glance, is not neutral, but it is always good, he always stands next to the truth and the high value of human. We think this is the advantage, through which the people who were captured as a result of the enemy's brutal assault and abuse seemed to lose all hope, on the contrary, thanks to this amazing strong spirit, ingenuity and courage managed to find a way out.

Together with the Maquisards

This novel is an adventure of the Georgian battalion, which was in France during World War II, with the help of the French Communists they managed to get free. Georgian warriors were fighting with the dignity together with the French, The Poles, The Spanish to liberate the cities and provinces from the German fascists. The novel describes the real events. However, at the same time, it is beyond of the so-called “Documentary fiction”. It is a literary novel with an independent significance.

Aleksandre Kalandadze introduces not only persons acting adventures. Mainly, he introduces the features of characters, individual spiritual qualities, passion, suffers and the inner nature of human.

The writer manages to generalize the artistic characters of individuals. The symbolic types are created generally here. As for the language and style of the work, it is written in fictional Georgian. The author tells the story, which he saw and experienced with an inner excitement, with some kind of enthusiasm, but frankly and never moves in a pathetic fake.

Chapter III

The main characters of Georgian historical novel

***

It is known that the issue of the relationship between history and literature of ancient times attracted philosophers' attention. Aristotle noted in his "Poetics" that the purpose of the poet, unlike the historian is not to say what really happened, but what could have happened. According to him, the historian and the poet does not differ from each other by the fact that one of them writes a poem, the second - not; if you make Herodotus works like a rhyme, they are still historic. According to Aristotle's view, the difference between them is approach to the event: "the subject of poetry - is more general, but of history - the unit" [Aristotle, 1944, 27].

70-s years are considered as the new step of Georgian historical novel development. While determining historical novel features, the guiding principle should be that it is a novel, and then historical. If we judge it "just from a novel", then more dominant will become thematic index than - genre. Naming historical novel a genre of literature is conditional and unacceptable for fictional scientists, such making adventurous, and science fiction genre separately.

Specificity of verified forms of historical narrative is determined not by mentioning the genre, but also with thematic "structure", by the characteristics of the life material. It is extracted from the historical past and the text is based on it. Aleksandre Kalandadze chose the style of describing harsh life and the key points of life. For him the history is the objective volume and has its content.

The author takes a certain perspective how useful some period can be for history, the historical personality for solving the moral problem, which is worrying thing for our contemporary as well. The writer revealed intensive creative work and artistic and literary productivity, when he created three big novels one after the other. Moreover, about the issues, which requires the most accurate knowledge of the case, for each of them is closely related to the most important vital problems of the era.

"Together with Maquisards", "Green Branch", "Neishne's oath" needed different types of materials. For creating these works, the author had to have a

wide variety of scholarship and knowledge to express events of different time and the relationship with realistically thought out and highly artistic taste.

Neishne's oath

“Neishne's oath” of Aleksandre Kalandadze had a big respond in Georgian literary criticism. On the one hand the writer demonstrated the amazing firmness of national-patriotic spirit in the brutal hardship and, on the other hand, the moral example of heroism of new force. This is created a strong sensitivity towards a history lessons. The writer chooses the period of country's life, which left a deep imprint on the life of the nation.

Erekle and Anthony the commanders of «enlightened absolutism” recognize the mind as a crucial source of true knowledge; they are striving to establish a science and European order. In the difficult period in terms of mind development, our country considered itself as an integral part of European ideology.

The fictional text is largely based on historical materials. Literary history has recorded the literary texts with the completely changed facts that have brought unwanted consequences. The king has blamed the author of “Neishne's oath,” in partiality. According to this background was created the peculiarities of the priest of the King - Zakaria, scholastic, dogmatist, pier of patriarchy, and the enemy of science, politics, separatism supporter and a fierce opponent of the unity.... Aleksandre Kalandadze by creating his face deciphered ideological-political battles' content with fictional persuasive way; he showed the complexity of the diplomatic orientation and its ideological and spiritual reasons.

The merit of Anton Bagrationi is objectively presented - as if by the hand of Aleksandre Kalandadze were came true the words of Ilia, that Anton Catholicos's person would acquire great importance and place in our literature, as the representative of education of Georgia by that time. I. Chavchavadze, A. Tsereteli, S. Meskhi, D. Chubinishvili, A. Khakhanashvili, the entire progressive press “Tsiskari”, “Sakartvelos Moambe”, “Droeba”, “Iveria”, “Teatri”, “The Kvali”, etc, assessed his greatest contribution.. The main, what Anton achieved in searching the ideal morality - close relationship with Erekle, beneficial scientific, educational and cultural works for the nation. Anthony's commitment and the fight was a clear example of his contemporaries.

Aleksandre Kalandadze used to foreseen historical reality not only as a writer, who intended to express his mind in some way, the imagined dialogues between created heroes and historical figures, thoughts, but as a scholar and scientist was discussing and using old stories.

Halo

One of the books of Aleksandre Kalandadze trilogy “Halo” - describes the life and activities of Solomon Dodashvili. This novel, despite the artistry, is remarkable with its documentary style. The main character of “Halo” Solomon Dodashvili is a direct precursor of «The Epitaphios». Ilia Chavchavadze took control over sleeping society and successfully completed “awakening” mission. This was one of the most important thing, which united these novels into the trilogy. Al.Kalandadze manages to deal with the not-so-easy task - to create a convincing historical events nourished by the artistic reality. Here the reader's attention is drawn to not only the main characters, but also those who were living and working around Solomon Dodashvili.

In “Halo” is felt the widely accepted opinion that Solomon Dodashvili outlook substantial was impacted by the ideology of the Decembrists. The main part of the text is devoted to the preparation for the 1832 plot, its wreck and upcoming events. We see Aleksandre Chavchavadze, Iona Khelashvili, Iase Palavandishvili, Senkevic, the Emperor, Pushkin and Maiko Orbeliani next to Dodashvili. By the ordinary dialogues between characters, Aleksandre Kalandadze gives a lot of important information to a reader. “Halo” is an interesting part of the trilogy, but by the artistic value may be less important, than the “The Epitaphios”.

The Epitaphios

“The Epitaphios” is dedicated to the life and work of Ilia Chavchavadze. It is the third book of the trilogy. It reflects the life of Georgia in the 19th century, from 30 - ies including 1905 - 1907 revolutions. Almost all parts of the last two novels of Aleksandre Kalandadze describes the tragic events in connection with Russia. They show that the new time brought a lot of trouble to Georgian people. Assimilation policy of nations was endangering national existence and their languages.

Bureaucratic hierarchy served it: the army, the police, the reactionary press, religion, the wide cell of Secret Service. Aleksandre Kalandadze chose the story for solving complex ideological and artistic tasks, which was symbolized in the most prominent adventures of the era; here the fate of a people and the country is mixed. It was crucial, who will be chosen by the novelist from the history.

This sign in the trilogy selected it - the first book was devoted to Antony Catholicos, the second - Solomon Dodashvili and after that, according to the logic, the third had to be Ilia Chavchavadze, because the whole era with its negative and positive sides came alive in him.

“The history is the assistant of present, - says the main character of “The Epitaphios” - a desperate need for good old memories and hope for the future. As the author stated in private conversations, his great love of Ilia encouraged him to create the work about the national hero, he did not keep in secret that was afraid of the cargo, which he was going to carry up to Calvary.

The past life and work of the strongest persons of our past are described in the wake of turbulent century, social and national ideology and every part of their life. We see, what immeasurable importance Ilia's national activities had in keeping existence, for restoration of “the identity of the Georgians which had fallen”. In front of a legend starts developing, with the conflicts intertwined with each other, the hostility, envy and hatred arising from the contradictions and obstacles.

The pictures 1905-1907 Revolution are forcefully recovered, political demonstrations, armed protests and charged mood. The author does not miss confused selfish people, politicians, impostors, adventurers, who are supporting revolution with the personal interests, attached to the People's Movement like a dirt. In the novel, there is a new type of hesitating person, who supports dark forces, it gives a proper illustration of a modern fate chasers.

The author of “The Epitaphios” introduces a new evaluation of historical events. Based on the facts of a person's life, offers some great stories. It allows us to feel Ilia, not only as a national figure, but also as a normal person. The author made us to make a deep insight into the author's personal life, which added a different charm to Ilia's figure. Although “The Epitaphios” was a biographical novel, it goes beyond a narrow understanding. The novel aims to restore Ilia's face with historical and psychological truth.

Chapter IV

“Green branch” and Georgian literary critics

***

At early 70s in XX century, unconcealed reality appeared, indignant voice of conscience bravely sounded. Criticism, exposing and searching a solution out of a difficult situation were based on the correct position, the positive principles and the prospect of victory. Kalandadze created multidimensional novel “Green branch”. The novel main character's fighting continues after the war too. Many people still stubbornly have the desire of earning money. The main character of the novel - Mamuka Tarsanidze, believes that his obligation is to confront this philistine philosophy.

The writer actively involved in a sequence of events, responded to the news, major changed of the life. This novel are discussing concerns biting, provides the real facts and analyzes rightly. The writer sounded in the fight against negative developments, came near, took on the responsibility of it, became defender of state and public interests, unleashed his individual initiative, individual inclinations, thoughts and fantasy, form and content.

Mamuka Tarsanidze the character of the novel is one of the interesting characters of literature, with complicated biography, intelligence, high spirituality, creative nature, behavior and thinking individual manner. We assume that this character gets the details of character from the author of the text, in terms of the similarity of integrity with the author it cannot be stayed without unnoticeable.

Neither positive nor negative criticism were late when the novel was released. We would like to state Tamaz Tsivtsivadze's letter "male partner's passion" which is called as "pasquill" by Aleksandre Kalandadze. T. Tsivtsivadze's letter has a quote from a leading collection of critical essays as an epigraph - "criticism of taste". "I have no a firm view over the severity of criticism. Sometimes I think that a big part of contemporary literature is scribblers and I demand their expulsion from the literature". It is criticism's fault that there is no border between "a big literature" and "the environment" [Kalandadze, 1976.133].

The writer undermines wrongly mentioned extract for the epigraph by critics: "only a few characters argue about literary matters in my "criticism of the taste". They mostly are expressing contradictory opinions. A libeler where needs attributes their opinions to me... The libeler distorted sense with hundred percent, turned inside out the expressed view, as if the author requires expulsion of the great writers of contemporary literature. In addition, he did not only tell the reader that this view of the "taste of criticism" belongs to one of the characters, but also printed with capital letters to the distorted extract: "ALEKSANDRE KALANDADZE."

Aleksandre Kalandadze in the responsive letter - "The word is given to Aguli Melimonadze" - intrinsically mentions "at least one word must be truthful, giving up would be better, but you can see this defamation? ... If I do not answer, may be then it will be worse ... we have nothing controversial and polemical, I would like to show the reader that a lie from beginning to end in the libel is not true, and then the reader have to decide what or who compels a person to commit such an act "[Kalandadze, 1977.8].

"Green branch" is not personal tragedy of major character Tarsanidze, but a tragedy of a person. In some places, this is the tragedy caused by war. Tarsanidze's time was seized by the war. People like him do not ask for praise and appreciation. They believe that they did their best for the country. He is

powerful and at the same time and an extremely lively face. However, he did not walk without mistakes. The writer, obviously, with all his heart is sympathetic to the character, but does not try to ignore the human doubts.

It can be said that the “Green branch” is an innovative novel, reveals the specifics of artistic and grotesque, and touching the art, psychology issues.

The considerable period in many ways is reflected in it. Aleksandre Kalandadze countered the right, healthy, the fighter people armed with ideas and people emboldened with time. WE can feel author's position even when he paints grotesque features of negative characters, making fun of their philistine lives, their narrow, limited sense. “Philistine families are different from each other only superficially” [Gvertsiteli, 1985, 104]

Chapter V **Aleksandre Kalandadze - Researcher**

***

A critical thinking of Aleksandre Kalandadze is paid a particular attention. A scientist recognizes the revolutionary nature of the criticism. Any restriction by some principles of the intolerance of criticism is unacceptable for him, because creative process is free and has its own developing rules. He is original research with distinctive vision. He pays the equal interest to modern literary processes, as well as the creative writers' deeds who lived centuries ago. From the beginning of the researcher's activity, there were outlined two directions of his way of thinking- the history of literature and the critics of history. He with the same force shows his knowledge of all literary genres - essay, literary portrait, designs, reviews and publications letters. By his letters, besides solving some disputes, we study the Georgian literary criticism in the way of development.

In the book “The criticism and polemics,” the author discusses and evaluates the contemporary poets and writers' works. This generalizes the aesthetic - literature observations of the writer's work on the psychology of art and the problems of artistic master.

The activity of Aleksandre Kalandadze as a critic and a literary figure coincided the years of the Soviet Union. Therefore, in the process of studying his works it should be noted, how much determining was the censorship carried out by the regime. Aleksandre Kalandadze who experienced the Second World War, the captivity, knew very well the dark side of the Soviet Union. As a person with outstanding intuition and life-experience, understood that it was necessary to work quietly.

At first glance, Aleksandre Kalandadze may seem a harsh appraiser, but time has proven that he has correctly identified the chance of excessive approaches that can be found today. His vision as a critic about the evaluation of some genres, including such important genre like Romanticism, should be shared. He thinks that the essence of Georgian romantic mainly must be searched in the period when it was emerged and established like a literary direction. All this is revealed in the historical personal's psychology.

Baratashvili does not fit classical literary norms of romanticism. Aleksandre Kalandadze means that, when he counsels, that we should take it in our mind that romanticism, as an event, firstly is an antithesis and its best picture is "Merani". However, the fact is that Aleksandre Kalandadze does not deny universally recognized provision while the interpretation of this genre: "We can spread the recognized provision over Georgian Romanticism that this genre was arisen on the ground of present dissatisfaction, in the different eras, in the different countries, the reason of dissatisfaction was the social, ethical or personal nature. In our life and writings, it was born based on our national frustration. The complexity of the national problem, a tragic sense of some circles became the ground of the present dissatisfaction "[Kalandadze, 1956, 93].

The letter has a special significance; it gives priceless information about how systematic Georgian society acquainted the works of Baratashvili. All editors and publications are named, the editors who were one of the first who published his works. Aleksandre Kalandadze with usual concentration on details describes the situation in details. In fact, besides others he also believes unconditional "owner" of Nikoloz Baratashvili is Ilia Chavchavadze.

The researcher leaves for posterity the story of how the public was introduced to the poet's personal letters, who and how participated in this case, how and why it was important event in the history of Georgian literature. One of the main character in this episode - repeatedly is Ilia Chavchavadze, whose works and Aleksandre Kalandadze studied life in the best way.

In the book, "We have a treasure", the author pays great attention to the history of Georgian journalism - one of the important publication - journal "Tsikari" and thoroughly reviews the history of its development stages...

In the process of assessing works of Giorgi Eristavi, as an editor, he is not based only on his views.

The reader is introduced the viewpoints of contemporaries. Only then, he offers his opinions. By introducing archival materials with relevant accuracy, Aleksandre Kalandadze more or less completes the whole picture of the situation, in which Giorgi Eristavi had to work as an editor. The author notes that Giorgi Eristavi's "Tsiskari" in 50-s was not rich with fictional works; however, in the terms of history and literature it is given a special importance by the author.

The author discusses in detail the so-called Second - Ivan Kereselidze's period. There is noted in the letter that it was qualitatively different edition. As originally conceived, the magazine had decided even to be renamed, but due to the environment, the magazine kept the same name. Aleksandre Kalandadze does not forget the situation, which caused the closing Giorgi Eristavi's publication, what difficulties were overcome for its restoration. His suspension influenced the contemporary society: "closing the theater and the magazine heavily impressed the society; the disappointment, the national pessimism, depression took over a large part of the society"[Kalandadze, 1956, 350].

Aleksandre Kalandadze described the characteristic manner of thinking of Ilia Chavchavadze, his merciless criticism without any decorations. The assessments and commentaries are interesting that they are one of the best experts of critic history, which main creator, as a number of other directions of this time in Georgia, repeatedly is Ilia Chavchavadze. If we have someone the most knowledgeable of Ilia, among them the first place belongs not only to Aleksandre Kalandadze. He is not only detailing familiar at Ilia's work, but also familiar with the ways of his expressions.

The letters are characterized by special informations and analysis. There is discussed the press, life and works of figures of 50 - 60s and 70 - 80s years. Aleksandre Kalandadze is presented in this book, as a scientist with an enviable critical intuition, who because of colossal effort created works about the development of Georgian journalism.

While speaking Aleksandre Kalandadze as a critic and publicist, exceptionally interesting are the letters, in which he responds his critics. Neither his critical thinking nor artistic works of Aleksandre Kalandadze were not always completely acceptable. His novels often were the subject of criticism, rather than the subject of appreciation. "Neishne's oath" had such destiny, which assessments were mixed due to the problematic nature of the novel. Akaki Bakradze's letter- "Panegyric's cold" was particularly harsh - the mentioned author is of the one known among Georgian contemporary critics, who was always distinguished with intellect and objectivity.

That is why Aleksandre Kalandadze's respond "sacrifice for obstinacy" has a particular importance. We cannot start claiming that in evaluating Kalandadze is free of any bias, but it has to be said that the critic does not betray consistency and objectivity in this case too. However, there is used the usual method, only basis of Akaki Bakradze's text he analyzes and evaluates and provides the complete picture to the reader, makes it possible to understand the whole context.

The writer expresses sorrow, as Akaki Bakradze recalls disrespectful not only Erekle, Anton and their associates, but, in general, all the politician in those centuries: "No! It is unfair so indiscriminately to call "little kings" to those

figures, who were into a black day! In addition, who are these “little kings”? George XI, Vakhtang VI, Archil, Solomon, Teimuraz or ambassador of Vakhtang VI - Sul Khan-Saba Orbeliani? Were not there the interests of homeland? ... If all of them were adventures, if typical psychology of “little kings” formed was formed, the the history, research, novels do not have any sense. Fortunately, some of the “little kings” have diplomatic mission, some of them sacrificed themselves to the country's destiny, and some were captured. Do we sacrifice our holly things for obstinacy to the altar? “[Kalandadze, 1980.206].

While discussing Aleksandre Kalandadze's scientific merits, it is worth pointing out his five-volume work, which is still valuable - “The history of Georgian journalism”. This is a long-term work, which laid the foundation for the creation and development of the sector. He studied and discussed all the important magazines and newspapers, editorial policy or direction in details, which were in the nineteenth century. In addition, he studied a topic of aliases in detailed. All this is made from the standpoint of archival material for researchers and just interested public.

From the above, we can conclude that Aleksandre Kalandadze, as a scholar and critic left the most important traces. We can say without exaggeration - that professionalism, which helped him, did this colossal amount of work, still cause admiration.

Conclusion

***

If we look through the literary legacy of Aleskandre Kalandadze, we make sure that we deal with the great creator, whose thoughts and thinking attracts the attention with their novelty and problematycity.

All the principles and regulations, which are based on works of the scientist, fictional scientist and the writer. We analyze the deeds of Aleksandre Kalandadze and appreciate from the modern literary position. His work reflect the tremendous contribution that Aleksandre Kalandadze did for Georgian public thinking and to the development of literature.

We discussed his artistic creativity, in our view, a distinctive and important part of it, after which we can say that Aleksandre Kalandadze, as a writer, played an important role in the development of the Georgian fiction, in particular, he was able to create several valuable great novels. In our opinion, their main dignity is the style of documentary, because almost all of them are created based on real, factual material, however, documentary style remained as the base of fiction. We also want to express an opinion that Kalandadze undoubtedly is a talented writer, but in many of his works, more or less, we can

find works with different levels and different strength. During the survey, we paid attention to their strong and weak sides.

Aleksandre Kalandadze, as a person with dominating instinct and quite big experience of life, understood that it was necessary to make the case quietly. While working on qualifying paper work we found out how skillfully researcher was trying to deliver the history of Georgian literature to readers in such way that not to cause irritation of power, as it is important for him to reach the addressee. So, its critical works have a sort of allegorical character, to say it better- trying to “alienate” country's history, ““ and describe it as if nothing remarkable happened in the distant past and that it was not on his side, was just describing facts and nothing more.

Aleksandre Kalandadze is one of the first who assembles ,discusses and according to his personal beliefs gives its place to more - the less all the literary process ongoing in the 19th century of Georgia, it will be periodical magazines - newspapers, or other individual writers and poets. We think that his work still maintain actuality, because it was one of the first attempts to establish the integrity of the picture, the fact is that Aleksandre Kalandadze, as a result of diligent efforts, gathers scarce knowledge, earlier fragmentary information and supplies it enriched with his vision to the public. In this case for us is important working method of Aleksandre Kalandadze. He describes in detail the situation and only based on all of this concludes. He does not leave any crucial question without an attention, the conclusions made by scientist laid the foundation for further evaluations.

Despite the censorship, the work of Aleksandre Kalandadze in those days was a bold statement, and he created a direction, which was followed soon by the next generation of Soviet Georgia. It was the expression of freedom and a freedom of speech. All, of course, is the inevitable reality, which eventually came true, but it needed to be prepared, changed the way of thinking, it's one of the initiators, who expressed it was Aleksandre Kalandadze. He managed to do it without any fake pathos.

We did our best to present Aleksandre Kalandadze's contribution towards the Georgian fiction and science. In fact, the full significance of his importance was not an easy job and in the term of the research point, this question does not lose relevance of a further extension.

The main provisions of the thesis are reflected in the following publications:

1. Fictional-historical review of “„Nesihne's oath” by Aleksandre Kalandadze. International scientific conference “intercultural dialogues”, Telavi, 2013, N2, pp.435-440;

2. From the critical thinking of Aleksandre Kalandadze. “Language and culture”, Kutaisi, 2014, N12, pp 95-99;
3. The ideological side of the novel” The Epithapios” by Aleksandre Kalandadze, 2015, N2 (52), pp. 126-129;
4. Essentiality of anti – fascist ideology of the novel “Piasta Land” by Aleksandre Kalandadze, “Scientific notes: Philological Sciences”, Ukraine, 2016.